

UKLJUČIVANJE HRVATA U MEĐURELIGIJSKE MIROVNE POKRETE*

Mato Zovkić, Sarajevo

Pod međureligijskim mirovnim pokretima ovdje mislim na pojedince i grupe koji žive u konfliktnim regijama svijeta, pripadaju različitim religijama ili konfesijama i u svojoj vjeri na organiziran način traže putove pomirenja ili čuvanja krhkog mira. Imam na umu mirovne pokrete koje podupiru vjerski poglavari, bez natruha sinkretizma ili irenizma, tj. ne vide lijek u zanemarivanju ljudskih, nacionalnih pa i vjerskih, razlika nego u vjerničkom djelovanju na temelju mirovnih elemenata u vlastitoj religijskoj tradiciji.

Jedan pohod mirovnjaka opkoljenom Sarajevu

Za početak iznosim vlastiti doživljaj talijanskog pokreta *Beati costruttori di pace* (Blaženi graditelji mira) kojega vodi jedan svećenik, a u njemu su uključeni laici vrlo različitih idejnih usmjerenja, te izvjestan broj redovnika i biskupa. Tijekom ljeta 1992. ljudi iz tog pokreta tražili su u Sarajevu dodir s mirovnim organizacijama koje djeluju u ratnim prilikama kako bi organizirano pohodili opkoljeno Sarajevo i iskazali svoju solidarnost s građanima svih vjera i narodnosti. Pronašli su *Međunarodni centar za mir* kojega vodi jedan Musliman s grupom ljudi iz nekadašnjeg odbora za kulturni program "Sarajevska zima", a razvio se iz zimske olimpijade 1984. Oko 400 ljudi tog pokreta došlo je uz ogromne teškoće i opasnosti za vlastiti život 12. prosinca 1992. u pohod solidarnosti nama u opkoljeno Sarajevo. Spavali su u jednoj gimnastičkoj dvorani s polupanim prozorima, a ujutro su pohodili tri glavne bogomolje podijelivši se u tri grupe. Primio sam njih stotinjak u katoličkoj katedrali, pozdravio ih na talijanskom i počeo iznositi situaciju nas katolika u samom gradu i nadbiskupiji. Jedan se od njih digao i rekao da ih to ne zanima, te postavio pitanje: "Je li Katolička crkva za mir odmah?" Odgovorio sam da srpski topnici s okolnih brda svaki dan ubijaju nevine civile u gradu i da smo mi za obustavu ubijanja nevinih što prije. Drugi je rekao da je na putu od Splita do Sarajeva vidio kod nekih hrvatskih boraca talijansko oružje i da se stidi što je Talijan, jer da tim oružjem biva omogućen jedan okrutni rat. Treći je rekao, da on jest katolički kršten i odgojen, ali da sada ne prakticira nikakvu vjeru, a pokretu se pridružio zato što vidi u tome mogućnost utjecaja na zdrave promjene u svijetu. Prisutni biskupi i svećenici uvjeravali su me da ti sugovornici nisu srž pokreta.

* Predavanje održano na tribini u konkatedrali sv. Petra u Splitu, 13. prosinca 1993.

U jednoj kino dvorani skupili su se poslije sudionici tog pohoda mira, kako sami sebe vole zvati. Muslimanski, katolički, pravoslavni i židovski vjerski službenik pozdravio ih je po želji sarajevskog gostoprimeca, ali se iz njihovih reakcija vidjelo da o nama jedva što znaju, a ni ne zanima ih puno zašto nam se ovo događa. Organizatori su u prigodnim govorima iskoristili priliku da konsolidiraju pokret i pohvale hrabru izdržljivost svih sudionika. Jedan od sudionika digao se i pročitao pismo djece iz svog kraja našoj djeci. Pismo je počinjalo: "Cari bambini di Jugoslavia - Draga djeco Jugoslavije". On nije ni pokušao sebi posvijestiti da upravo očevi djece "Jugoslavije" pucaju po djeci Sarajeva. Nekoliko mjeseci poslije toga pitali su me talijanski novinari, kako smo mi Sarajlije doživjeli pohod njihovih mirovnjaka. Odgovorio sam da su nakon njihova odlaska Srbi nastavili pucati po gradu, te da i dalje nema vode, struje, lijekova ni dostatne hrane.

Tkogod je tijekom ovog rata kontaktirao sa strancima, mogao je u mnogo slučajeva doživjeti nešto slično. Međutim, 17. listopada ove godine pozvan sam u Assisi da na završetku trodnevnog simpozija o problemima mira povodom tridesete obljetnice enciklike *Pacem in terris* rekнем nešto o potrebi mira u BiH. Simpozij je organiziralo sedam mirovnih i socijalnih pokreta Italije, koji se u svom djelovanju nadahnjuju osobnom vjerom. Sudjelovalo je pedesetak osoba. Među referentima je bio i jedan pravoslavni svećenik, profesor teologije iz Rumunjske i jedan protestantski teolog iz Italije. Tada sam vidio da uz brojne naivne pripadnike pokreta *Blaženi graditelji mira* postoje i realni, koji znaju da nizom vanjskih manifestacija ne mijenjaju ratnike u regijama s nacionalnim i socijalnim konfliktima, ali su uvjereni da mir u svijetu ne ovisi samo o političarima i vojnicima.

WCRP - Svjetska konferencija o religiji i miru

World Conference on religion and peace - Svjetska konferencija o religiji i miru - je međureligijska organizacija koja djeluje u suglasnosti s vjerskim poglavarima i članica je Ujedinjenih naroda. Razvila se na inicijativu mirovnih djelatnika iz Sjedinjenih Američkih Država. Kršćanski i židovski vjerski poglavari sazvali su u Washingtonu god. 1966. nacionalnu međureligijsku konferenciju o miru. Jedna delegacija iz tog pokreta obišla je god. 1967. neke vjerske i mirovne centre u Europi, Africi i Aziji. U siječnju 1968. održan je u New Delhiju međureligijski simpozij o miru. Na jednom međureligijskom susretu u Istanbulu god. 1969. odlučeno je da se slijedeće godine održi svjetski susret vjerskih poglavara koji je održan u Kyotou kao Prvi svjetski kongres (*assembly*) Konferencije o religiji i miru. Od tada su svjetski kongresi održavani: god. 1974. u Leuvenu u Belgiji; god. 1979. u Princetonu, SAD; god. 1984. u Nairobiju, Kenija; god. 1989. u Melbournu, Australija. Slijedeći će biti god. 1994. u Italiji. Uz to se održavaju kongresi ove organizacije za pojedini kontinent.

Dr. Mladen Karadole, svećenik hvarske biskupije koji vodi Hrvatsku katoličku misiju u Bruxellesu, aktivno se uključio u europsko djelovanje WCRP sudjelujući kao Hrvat na brojnim susretima. Kad su u Hrvatskoj provedeni demokratski izbori i Hrvatska postala međunarodno priznata nova država Europe, on je poradio na presađivanju ovog pokreta u hrvatski narod. Obavio je potrebne razgovore s hrvatskim biskupima, uključivši i sarajevskog nadbiskupa msgr. Vinka Puljića. Istovremeno u Splitu i Zagrebu počela je grupa zainteresiranih osoba na formiranju hrvatskih ogranaka WCRP. Da bi organizacija mogla biti uključena kao ravnopravni ogranak WCRP, bilo je potrebno načiniti statut, odabrati višekonfesionalno vodstvo i poraditi na registriranju kod državnih vlasti. Pokrenuto je i glasilo pod nazivom *Mirotvorni izazov*, koje izlazi četiri puta godišnje. Izdavač je Hrvatsko kulturno društvo sv. Ćirila i Metoda, glavna urednica mr. Ljiljana Matković-Vlašić, a u uredničkom vijeću je uz troje katolika također jedna novinarka židovske vjere, jedan musliman i jedan pravoslavni svećenik. Po želji svoga nadbiskupa u hrvatski ogranak uključio sam se i ja s nadom da će po završetku rata organizaciju biti moguće presađiti i u pluralističku BiH.

Hrvatski ogranak WCRP pozvan je na europski susret ove organizacije koji je održan na Gotlandu u Švedskoj od 19. do 23. svibnja ove godine. Iskoristili smo ponudu organizatora da u roku od 45 minuta održimo tri priopćenja o problemima mira kod nas. Gosp. Mihael Montiljo, pravnik rodom iz Sarajeva koji godinama živi u Zagrebu i sada radi u ministarstvu vanjskih poslova, govorio je o odnosu sadašnje hrvatske vlasti prema svojim građanima židovima i uopće prema židovima u svijetu. Zagrebački imam mr. Ševko Omerbašić govorio je o genocidu nad Muslimanima tijekom ovog rata. Ja sam obradio temu: "Vjerski i etnički pluralizam u BiH potkopan ali ne razoren ratom 1991-1993". U *Mirotvornom izazovu. Časopisu za kulturu mira i nenasilja*, br. 5, 1993, str. 4-6, zainteresirani čitaoci mogu naći više podataka o tome.

Rad se odvijao u plenarnim predavanjima i tematskoj raspravi u grupama. Iz međusobnih pozdrava nekih sudionika vidio sam da su dugogodišnji sudionici pokreta i sličnih susreta. U grupi kojoj sam se pridružio bilo je muslimana iz Pakistana i Južne Afrike, protestanata iz europskih zemalja, katolika iz SAD, Španjolske, Italije, Francuske, Njemačke. Sudionici slabe vjerske kulture postavili su pitanje, nisu li religije dodatni uzrok za konflikte u nekim regijama današnjeg svijeta i ne bi li bilo bolje smanjivati razlike među religijama da prije dođe do mira ili da se spriječe novi sukobi. Ljudi koji od početka djeluju u pokretu razjasnili su da je cilj ove organizacije upravo ustrajanje svakog sudionika u vlastitoj religijskoj tradiciji i pridonošenje boljem poznavanju, poštivanju i mirnom življenju s drugim, upravo zato što su drugačiji. Iako svaka od religija koje su se pokretu pridružile i dalje zadržava za vlastite vjernike učenje da je ona jedina prava (*Absolut-*

heitsanspruch), svaka od njih odgaja vlastite pripadnike za mir s Bogom i s bližnjim. Moguće je svjetski mir, koji se neće temeljiti na vojnoj sili i strahu, pročišćavati i produbljivati iskrenim prijanjanjem uz vlastitu vjeru i poštivanjem vjerničke savjesti bližnjih. U tom smislu, za mene je bilo najbogatije predavanje domaćeg protestantskog biskupa koji je govorio o fundamentalizmu kod kršćana tzv. konzervativnog usmjerenja. Fundamentalizam je u biti nesigurnost u vlastitom uvjerenju, praćena strahom pred drugim i drugačijim; nesposobnost da svoje uvjerenje živim u punoj svijesti da drugi mogu i imaju pravo drugačije vjerovati.

Nas petero sudionika iz hrvatskog ogranka tijekom rada pozvao je na posebni susret dr. Willim F. Vendley, katolik iz SAD koji je internacionalni generalni tajnik WCRP sa sjedištem u New Yorku. Dao nam je engleski tekst i kratko izložio plan WCRP: "Iscjeljivanje žrtava rata i djece među pripadnicima hrvatskog, muslimanskog i srpskog naroda na tlu bivše Jugoslavije". On je osobno kontaktirao s vjerskim poglavarima ovih triju naroda i najavio stvaranje takvog plana koji se može provoditi samo uz odobrenje i suradnju vjerskih poglavara, kompetentnih (i plaćenih) stručnjaka te uz pristanak stanovništva. Cilj projekta je pridonijeti duševnom zdravlju djece i izmirenju koje je nužno za zdrav život tih naroda u susjednim, iako odvojenim državama. U projektu bi sudjelovao i UNICEF, a za stručnjake koji će raditi sa stanovništvom različitog uzrasta bile bi u najvećoj mogućoj mjeri uzimane osobe s dotičnog terena koje same vide potrebu i mogućnost takvog iscjeljivanja. Cilj je "priprijeti put za izgradnju održivog mira, kad zašute topovi te Hrvati, Muslimani i Srbi počnu graditi svoj život u blizini jedni drugih". Preveo sam taj plan i dostavio tajništvu Hrvatske biskupske konferencije, kao i vrhbosanskom nadbiskupu.

Za mene osobno najveće obogaćenje bio je tjedan dana putovanja i rada s dvoje židova koji su državljani Hrvatske i s efendijom Omerbašićem. U dugim satima vožnje od Zagreba do Gotlanda i nazad trebali smo razgovarati o pitanjima radi kojih putujemo a da poštuju vjeru i nacionalnost jedni drugih. Dakako da nismo mogli jedni drugima sve odobravati niti pružiti u kratkom vremenu informacije koje su manjkale sugovorniku da bi na isto pitanje gledao barem približno kako bi po našem mišljenju trebao gledati. Međutim, bilo je vremena da jedni druge doživimo kao zbiljske vjernike i dobronamjerne osobe, iako ostajemo različiti. Put jest bio naporan i dug, ali se zbog ovog novog iskustva isplatio, jer se to iskustvo nije moglo naučiti tokom školovanja ili čitanjem nekog članka. Za rad u WCRP bitno je ovo iskustvo drugih i drugačijih.

MR - Moralno naoružanje

Jedan protestantski pastor iz Madžarske, koji je bio na susretu na Gotlandu i kopiju mog predavanja poslao nekim svojim prijateljima, posredovao je da budem pozvan na seminar s temom:

"Regije u krizi, regije u oporavljanju - što možemo naučiti jedni od drugih". Seminar je održan u švicarskom planinskom mjestu Caux od 2. do 12. kolovoza 1993. Iz engleskih formulacija u pozivu i programu vidio sam da su organizatori kršćani reformacijskog usmjerenja i zato sam tražio odobrenje svoga biskupa za sudjelovanje.

Kuća u kojoj se seminar održao sada je vlasništvo Fondacije za moralno naoružanje (*Fondation pour le Rearmement moral*). Kupili su je god. 1947. prijatelji Franka Buchmana (1878-1961), američkog socijalnog radnika koji je završio studij teologije i utemeljio pokret *Moral rearmament* (*Moralno naoružanje*) pred drugi svjetski rat, videći da je duhovno oružje potrebnije za čovječanstvo od topova i zrakoplova. To je zapravo planinski hotel koji služi samo za seminare ove fondacije a "gosti" velik dio kućnih poslova obavljaju sami dobrovoljno. Na seminaru nas je bilo oko 500 iz 63 države cijelog svijeta. Rad se odvijao od 9.30 do 12 i od 15.30 do 18 sati svakog dana. Ujutro bi na početku netko od stalnih djelatnika pokreta na elegantnom engleskom dao pregled vijesti i uveo u temu dana. Kratke misli iznosili su na zadanu temu sudionici iz vlastitog iskustva, zatim bi slijedio niz priopćenja od po 10 minuta. Popodne smo gledali dokumentarne filmove o ljudima i djelovanju pokreta i radili u grupama. Uvečer je bio kulturni program, uvijek na crti odabраниh tema. Navodim teme koje smo razmatrali i o njima raspravljali: Zatočnici povijesti ili pioniri budućnosti?; Od barijera prema mostovima - učimo govoriti jedni s drugima; Pouke iz kriza; Kako se oslobađamo od mentaliteta da smo žrtve koje nitko ne razumije i svi nam čine nepravde?; Osuđivati druge ili tražiti put k ozdravljenju?; Vizija koja ide dalje od sadašnje krize; Uvjerenja su nam različita, ali su zadaće zajedničke; Što možemo naučiti jedni od drugih?; Utiranje novih putova.

Cijeli program temelji se na uvjerenju da se društvo može mijenjati na bolje, ako pojedinac počne od sebe držeći se apsolutnog poštenja (*honesty*), apsolutne čistoće (*purity*), apsolutne nesebičnosti (*unselfishness*), apsolutne ljubavi (*love*). Utemeljitelj Buchman bio je duboko osvjedočeni kršćanin reformatorskog usmjerenja. Ova načela uzeo je iz Isusova Govora na gori, ali ih je tako formulirao da se za njih mogu založiti i sljedbenici drugih religija.

U jutarnjim priopćenjima slušali smo svojevrzne kratke ispovijesti osoba koje su iznosile svoja ljudska i vjernička iskustva u nastojanju da se pomire s nekim iz svoje obitelji ili ustanove: trebalo je smoći snage i sam sebi priznati da je drugoga varao, oštetio, naškodio mu; zatim je trebalo napisati pismo molbe za opraštanje i spremnosti na pomirenje. Uz ovakvo pismo trebala bi slijediti dosljedna nova praksa: poštenje, izvanbračna i bračna čistoća, nesebično pomaganje bližnjemu, ljubav koja ide dalje od dužnosti i pravnih odredaba. Na mene je posebno potresno djelovala ispovijest jednog Engleza koji je zajedno sa svojom ženom bio prisutan i pred svima sudionicima priznao da joj je bio nevjeran i da je u poduzeću zbog njegove bolesne

ambicioznosti trpjela zajednička stvar. Žena mu je uz suze rekla, također pred svima, da oprašta i da kod nje može očekivati nesebičnu ljubav. Slično je govorio jedan pravoslavac, Grk s Cipra, u prisutnosti svoje supruge.

U kratkim predavanjima nastupale su osobe iz konfliktnih regija koje su nam iznosile svoje iskustvo. Jedna gospođa iz Bombaja, hindusikinja po vjeri, posredovala je između muslimana i hindusa kad je usljed eksplozije nasilja jedan broj muslimana morao napustiti svoje domove, a opasnost prijetila da hindusi nastave spaljivati muslimanske kuće. Nekoliko puta morala je prespavati u muslimanskim kućama da bi ih zaštitila od sugrađana hindusa i pred građanskim vlastima mogla uživljeno zastupati opravdane interese muslimana. Kod muslimanskih vođa uspjela je zadobiti dovoljno povjerenja da obuzdaju ekstremiste u vlastitim redovima i da ne nasjedaju glasinama o navodnoj zavjeri koju spremaju hindusi. Pri tome je puno puta izložila opasnosti vlastiti život, svjesna da obje strane budno prate kako sama živi ono što njima predlaže.

Muslimani i kršćani iz Libanona govorili su nam kako su kroz 17 godina bili aktivni sudionici građanskog rata misleći da samo silom mogu izboriti svoja prava i kazniti one koji su im nanijeli nepravdu. Upoznavši se s pokretom MR sami su sebe promijenili, prestali pucati uz opasnost da ih vlastiti sunarodnjaci okrive za loše rodoljublje. Sada traže mirna rješenja za postojeće probleme. Jedna protestantkinja iz Sjeverne Irske iznijela je poznanstvo s irskom katoličkom obitelji iz koje su sinovi bili aktivni pripadnici IRA-e. Ona i njezin muž pošli su izraziti sućut kad je njihovim katoličkim prijateljima ubijen sin uz opasnost da ih ubiju vlastiti sunarodnjaci ili katolici.

Meni je među nekoliko akademskih predavanja najzanimljivije bilo ono što ga je održao Douglas M. Johnston, potpredsjednik Centra za strategijsko i međunarodno proučavanje iz Washingtona. Kao znanstvenik politolog govorio je o doprinosu religija u rješavanju konflikata u nekim regijama različitih kontinenata. S grupom suradnika priredio je istraživanje koje uskoro izlazi u knjizi *Religion: the missing dimension of statecraft* (Religija kao dimenzija koju državnici zapostavljaju). Posebnu su pažnju posvetili Filipinima, Zimbabweu, Istočnoj Njemačkoj i drugim krajevima. Jedno će poglavlje u knjizi imati naslov *Evaluation of Roundtable Discussion The Role of Religion in the Conflicts in Serbia, Croatia and Bosnia & Hercegovina* (Procjena diskusije za okruglim stolom o ulozi religije u konfliktima u Srbiji, Hrvatskoj i BiH). Taj okrugli stol organizirala su dva inozemna mirovna pokreta i njihovi su stručnjaci bili moderatori pomažući prisutnim diskutantima da se parlamentarno saslušaju te u svojoj vjeri pronalaze snagu za pristup drugima bez uobičajenih predrasuda kakvim je natopljeno javno mnijenje većine pripadnika etničkih zajednica na našem prostoru. U osobnom razgovoru s predavačem uvidio sam da je kao američki diplomat prihvaćao o Hrvatima

samo ono što su servirali jugoambasadori. Osjećao sam se skoro nemoćnim da u kratkom razgovoru politologu iz jedne moćne nacije skrenem pažnju na vidove o nama Hrvatima koje Amerikanci nesvjesno ili zlobno previđaju.

Među vrlo obogaćujuće susrete kod stola s tog seminara ubrajam i razgovor s jednim katolikom iz Brazila koji je u mladosti bio marksistički vođa sindikata i lijek svim nevoljama siromašnih sunarodnjaka vidio u nasilnom rušenju vlasti bogataša i dijeljenju njihova posjeda siromasima. U zrelim godinama ozbiljno je prihvatio katolički nazor na svijet. Pitao sam ga, da li su teolozi oslobođenja u Južnoj Americi razumjeli marksizam kad su marksističku analizu društva pokušali nakalemiti na evanđelje mira i slobode za svakog čovjeka. Odgovorio mi je da marksistički pristup društvu nužno uključuje nasilnu revoluciju i teolozi su u tome naivni, a on je uvjeren da postojeće nepravde ne možemo ispraviti novim nasiljem, nego mijenjanjem morala svih građana.

Među obogaćujuće susrete ubrajam i razgovor s Juliette Danguy-Laure, kćerkom Irene Laure, dugogodišnje suradnice F. Buchmana u ovom pokretu. Gospođa mi je pričala o prvom dolasku njezine majke u Caux. Kako je Irene sudjelovala kao socijalistkinja u francuskom pokretu otpora, ona i njezina obitelj puno su pretrpjele od njemačke vojske tijekom okupacije. Došla je u Caux na nagovor prijatelja koji su željeli pridonijeti zbiljskoj obnovi Europe i svijeta. Kad je u velikoj dvorani vidjela Nijemce koji su također bili pozvani, otišla je u svoju sobu i kroz tri dana od mržnje nije mogla izaći. Buchman joj je poručio: "Zar mislite da se Europa može obnoviti bez Nijemaca?" Izašla je i jednoj od prisutnih Njemica ispričala što su njoj i rodbini činili Nijemci tijekom rata. Njemica je odgovorila da su i oni trpjeli od nacista, da je njezin muž časnik pokušao izvesti atentat na Hitlera, ali je bio otkriven i strijeljan, a od nje oduzeto dvoje djece i ona poslana u zatvor. Uza sve to priznala je da se sami Nijemci nisu dovoljno borili protiv nacizma u svom narodu i zato zatražila oprostjenje od Francuza koji su podnijeli nebrojene nepravde od strane okupatora.

Gospođa Juliette pričala mi je kako je njihov otac bio socijalist po uvjerenju i rubni katolik kad se civilno vjenčao, a kako je Irene bila hugenotkinja, po ondašnjem crkvenom zakonu bio je isključen iz crkvenih sakramenata. Uključivši se aktivno sa ženom u pokret F. Buchmana, vratio se vjeri svojih djedova i žena je pristala na katoličko vjenčanje. Petero odrasle djece i brojna unučad prisustvovali su vjenčanju koje za njihova oca nije bilo čista formalnost. Nakon prvog susreta s Nijemcima u Cauxu supruzi Laure pošli su u Njemačku da pokažu solidarnost sa svima koji pate od posljedica osvajačkog rata i još se više počeli zalagati za izmirenje među narodima.

Gospođa Juliette pričala mi je kako je njihova majka za vrijeme rata do te mjere u vlastitu obitelj sklanjala ratnu siročad da Juliette kao djevojčica nije raspoznavala tko joj je rođeni brat a tko s ulice

doneseno siroče. Ipak nije ostala ljuta na roditelje što su posvećivali pažnju tuđoj djeci. U knjizi novinarka J. Piguet o njezinoj majci, koju mi je tom zgodom poklonila, našao sam slijedeći navod iz radio nastupa Irene Laure u Zairu 11. srpnja 1960: "Kakvim smo patnjama mi u Francuskoj platili svoje oslobođenje! Pri kraju godine 1944. bili smo slobodni od Nijemaca, ali gdje je bilo oslobođenje Francuza? Mržnja, zavist, osobne osvete trovale su pobjedu. Tako željena sloboda bila je laž, jer nije bilo slobode u srcima. Jednog dana Frank Buchman me upitao, kakvo jedinstvo želite za Europu? Bio je to šok, jer - iako sam stalno govorila o miru i slobodi - prvi sam puta u životu uvidjela da će duboka mržnja koju imam prema Nijemcima razoriti jednog dana budućnost moje unučadi koju volim. Molila sam oprostjenje zbog svoje mržnje, a to je oslobodilo moje srce od blata gorčine. Postala sam žena slobodna; slobodna da izvršavam ono što se traži od svake žene: sudjelovanje na neizmjernej zadaći obnove čovječanstva i svijeta" (J. Piguet, *Pour l'amour de demain*, 104).

Na seminare ovog pokreta već nekoliko godina odlazi grupa osoba iz Zagreba. Ovog puta sudjelovala su i dva hrvatska veleposlanika.

Međureligijski mirovni susreti Ivana Pavla II. i hrvatskih biskupa

Papa Ivan Pavao II. podržao je inicijativu svoga predhodnika Pavla VI. koji je god. 1967. ustanovio Međunarodni dan mira s prijedlogom da se slavi na prvi dan nove građanske godine. Za tu zgodu papa upućuje tematsku poruku katolicima svijeta ali i svim ljudima dobre volje. Sjećam se da je nuncij običavao preko nadbiskupskog ordinarijata u Sarajevu dostavljati jedan primjerak te poruke na francuskom Vrhovnom starješinstvu islamske zajednice u Sarajevu. Ivan Pavao II. na svojim pastoralnim putovanjima po svim kontinentima inzistira na susretima s vjerskim poglavarima nekatoličkih i nekršćanskih vjerskih zajednica. Time ne samo propovijeda suradnju vjernika različitih vjeroispovijesti na području humanog pomaganja i izgradnje humanijeg svijeta, nego se i osobno zalaže za takvu suradnju.

Prema odluci Ujedinjenih naroda godina 1986. slavila se kao međunarodna godina mira. Papa joj je dao osobni doprinos saznavši vjerske poglavare na post i molitvu za mir u Assisi 27. i 28. listopada te godine. *Glas Koncila* izvijestio je o tome u broju 45 znakovitim naslovom: "Različita vjerovanja, zajedničko čovjekoljublje". Odazvali su se vrhovni vjerski poglavari većine svjetskih religija. Od tada se Assisi pretvorio u sjedište brojnih mirovnih inicijativa i susreta. Sličnu gestu Papa je ponovio 9. i 10. siječnja ove godine kad je u Assisiju organizirao molitvu različitih vjerskih poglavara za mir u balkanskim zemljama, posebno u Bosni i Hercegovini. Većina nas mogla je uz televizijske ekrane pratiti izravan prijenos tog događaja iz Italije. Bio

sam tada u opkoljenom Sarajevu i možete misliti kako se na sve nas u opkoljenom gradu odrazila ova gesta solidarnosti.

Simpozije, susrete i molitve za mir organiziraju Svjetsko vijeće Crkava, zatim Konferencija europskih Crkava, Vijeće europskih biskupskih konferencija i brojne druge ustanove s različitih kontinenata i iz različitih vjerskih središta. Na ovim skupovima sudjeluju delegati Sv. Stolice, pojedini biskupi u ime svoje BK i svoje dijeceze, te istaknuti vjernici različitih konfesija. Na takve susrete odlaze i hrvatski biskupi kad su izravno pozvani, a nekoliko puta susreli su se s episkopima Srpske pravoslavne Crkve bilo na našem području, bilo u Švicarskoj i drugdje, pod okriljem međunarodnih inicijatora susreta. S tih susreta izdaju se proglasi i pozivi na pomirenje, poštivanje ljudskih prava, obustavu nasilja nad civilnim pučanstvom. Gospodari rata i mira ne uvažavaju puno poruke vjerskih poglavara, ali ovi susreti i proglasi ipak ostavljaju trag u srcima istinskih vjernika, jer ih odgajaju za življenje s drugima i drugačijima.

U najnovije vrijeme Konferencija europskih Crkava, koju uglavnom vode protestanti, organizirala je od 8. do 10. prosinca u Pečuhu ekumenski i međureligijski okrugli stol o miru na koji je pozvala jednak broj pripadnika različitih narodnosti i vjera iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije. Pozvanim sudionicima poslan je program u kojem je kao cilj susreta navedeno slijedeće: a) objasniti i po mogućnosti nadrasti nepovjerenje, krivo shvaćanje i nepoznavanje među vjerskim zajednicama; b) otkloniti opasnost zlorabe religije za opravdanje ili fanatizaciju postojećih političkih i vojnih sukoba; c) izvidjeti kako religija može postati potencijalna snaga za izmirenje i čuvanje mira; d) napraviti "čvrste planove i osobna zaduženja" za dobrosusjedske odnose i buduću suradnju. Pozvani su se trebali pripremiti odgovaranjem na unaprijed postavljena pitanja o dosadašnjim nastojanjima vjerskih zajednica na ovom području da uđu u postojeće probleme, te što u budućnosti mogu činiti na lokalnoj, susjedskoj i međunarodnoj razini. Među pitanjima bila su i ova: "Kako drugima davati vlastite predodžbe i informacije o svojoj povijesti i religijskoj tradiciji i njihove primati? Kako štititi prava manjina? Kako međureligijski odbori mogu pomagati kod obnove oštećenih i izgradnje vandalski porušenih bogoštovnih građevina? Kako međunarodnoj zajednici signalizirati terete izbjeglica i olakšavati njihov povratak, kad im sigurnost bude zbiljski zagwarantirana? Kako pozitivno usmjeravati utjecaj mass-media?"

Trebao sam na tom susretu zastupati sarajevskog nadbiskupa pa sam ova pitanja na vrijeme dobio i pokušao se pripremiti za istinski dijalog o njima. Iz sastava programa vidio sam da organizatori imaju krnje informacije o uzrocima konflikta i prejednostavan pristup krvavim problemima. Pomišljao sam da bi se i ovaj susret mogao okrenuti u međusobne optužbe i nabranje počinjenih zločina, a da pri tome svaka "strana" drugome predbacuje grijeha i zlodjela njegovih suna-

rodnjaka i članova vjerske zajednice. Tako se, naime, znatnim dijelom izopačio molitveno-dijaloški susret o miru u Sarajevu koji su od 1. do 3. listopada ove godine organizirali poglavari muslimana, katolika, židova i pravoslavaca. Ipak sam na susret spremno otišao, uvjeren da nema trajnog mira na našim prostorima ako mi vjernici različitih religija i konfesija jedni druge strpljivo ne saslušamo i svaki kod sebe i vlastitih pripadnika ne poradi na izgradnji mentaliteta mira.

Zaključak

Isus je u blaženstvima obećao milosrđe Božje onima koji milosrdno postupaju prema ljudima. On je na mirotvorce prenio svoje dostojanstvo Sina Božjega (Mt 5,7.9). U vrijeme Isusova povijesnog ministertva kraljevi su odlučivali o miru i ratu. Isus je demokratizirao mirotvorno djelovanje: to može i treba činiti svaka vjernička osoba. Na liniji Isusove demokratizacije mirotvorstva trebamo međureligijske mirotvorne pokrete gledati kao znak našeg vremena. Mi katolici na Drugom vatikanskom saboru prihvatili smo sa svojim biskupima pluralnost današnjeg svijeta: pluralnost kultura, nacija, političkih i ekonomskih sustava, ali i pluralnost religija. One nisu po našem uvjerenju ontološki sve jednake, ali imaju "sjeme istine" i mogu svoje pripadnike odgajati za autentične duhovne vrijednosti i podržavati ih u odgovornom djelovanju među ljudima svih uvjerenja.

Mi hrvatski katolici živimo danas najvećim dijelom u iznova osamostaljenoj hrvatskoj državi, ali mnogi od nas ostaju građani susjednih država ili su raseljeni po Europi, Americi i Australiji. Gdje god mi bili, možemo se - vršeći svoje redovne obiteljske i staleške obveze - uključivati u međureligijske mirovne pokrete. Neke od njih, koji se pokazuju posebno plodni i presađivi u naše prilike, trebali bismo presađiti u svoje sredine. Koje pokrete? To će ovisiti s jedne strane od djelatnika tih pokreta izvana koji imaju dovoljno srca i strpljivosti za nas, a s druge i od onih među nama koji se ushtjednu zbiljski uključiti u njih, uvjereni da tako pridonose dobru ne samo svoga naroda nego i onih s kojima hrvatski narod dijeli zajedničke ljudske radosti i nade, žalosti i tjeskobe. Zato su ohrabrenja vijedni ne samo pojedinci i grupe koji su se uključili u ovdje spomenute mirovne pokrete, nego npr. i u seminar o evandeoskom nenasilju koji je održan u Zagrebu od 19. do 22. lipnja 1992. (i o tome je izdana knjiga), a dakako i drugi koje ovdje nisam mogao spomenuti a Bog za njih zna i Crkva u Hrvata ih treba.

PARTICIPATION OF CROATS IN INTER-RELIGIOUS PEACE MOVEMENTS

Summary

Essential character of present inter-religious peace movements is support of respective local and world religious leaders as well as mutual respect of each other's beliefs and traditions. The author, an ethnic Croat and priest assigned to a duty in Sarajevo, informs of his first impression on Italian peace movement named "Beati costruttori di pace". About 400 members of this movement visited the besieged capital of Bosnia on December 12, 1992 but after their visit nothing changed in that city without running water, electricity, sufficient food and medical supply.

From May 19 to 23, 1993 the author took part as member of Croatian chapter in European assembly of World Conference of religion and peace (= WCRP) where he gave a short paper on ethnic and religious pluralism in Bosnia-Herzegovina as shaken but not destroyed by war activities in 1991-1993. This was a good occasion to meet the international general secretary of WCRP dr W. F. Vendley and experience the way of planning and acting in this peace organization. The best part of this participation was the long journey from Zagreb to Visby at Gotland in Sweden with two Jewish and a Muslim fellow members of Croatian chapter which enabled the travellers to get a deep insight of each other's convictions and to respect mutual differences.

From August 2nd to 12, 1993 the author took part in a seminar on "Regions in crisis, regions in recovery - learning from one another", organized by Moral Re-Armament, an inter-religious movement for moral and social renewal founded by Frank Buchman (1878-1961) who was a USA social worker of protestant denomination. Among 500 participants from 63 countries the seminar was also attended by some other Croats from Zagreb region, included two ambassadors of Croatia. Personal witnessings and short conferences were based on four basic principles of this movement, taken from Jesus' Sermon on the Mountain, but formulated in the way that nonchristians can accept them: absolute honesty, absolute purity, absolute unselfishness and absolute love. The author felt most encouraged through personal experience of Lebanese christians and moslems who used to fight during 17 years of civil war and are now looking for peaceful solutions to their problems.

Pope John Paul II arranged an inter-religious prayer for peace at Assisi in August 1986, during the international year of peace declared by UN. In January 1993 he prayed, also at Assisi, with world religious leaders for peace on Balkans, especially in Bosnia-Herzegovina. During his apostolic journeys he keeps meeting noncatholic and nonchristian religious leaders. He also animates catholic bishops and different bodies to take active part in peace movements. This is why catholic hierarchy accepts invitations of World Council of Churches, Conference of European Churches and other associations to conferences and prayers for peace. Along these lines, Croatian bishops attended several meetings, within former Yugoslavia and abroad, with Serbian orthodox bishops during this war. From December 8 to 10, 1993 a meeting was organized by the Conference of European Churches at Pecs in Hungary for participants of different religious and ethnic communities from Croatia, Bosnia-Herzegovina and Serbia.

In conclusion the author suggests a prudent transplantation of inter-religious peace movements among Croatian catholics who are citizens of Croatia, of neighbour countries or who live as "Croatian diaspora" in Europe,

America and Australia. This is a prophetic sign of our time and a necessary consequence of Catholic Church's positive appreciation of cultural, ethnic and religious pluralism which took place at the Second Vatican Council.

Literatura (dostupna autoru): J. i H. Goss-Mayr, *Evandjelje i borba za mir*, Zagreb, KS 1993; G. Lean, *Frank Buchman: A Life*, London, Constabel & Company 1988; *Frank Buchman aktuell. Auszüge aus seinen Reden*, Caux Verlag, Luzern 1978; *The missing dimension of statecraft. Six scholars from the Center for strategic & international studies, Washington, DC, report on their findings*, Grosvenor Books, London 1993; Douglas Johnston and Cynthia Sampson, *Religion: the missing dimension of statecraft*, Washington 1993 (tri poglavlja ove knjige u rukopisu stavio mi je na raspolaganje D. Johnston prije nego je knjiga izašla tiskom); *Mirovni izazov. Časopis za kulturu mira i nenasilja*; izdavač: Hrvatsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Trg kralja Tomislava 21, Zagreb; izlazi četiri puta godišnje; Pax Christi International, *Cry out for the World to hear us. Pax Christi on the Crisis in the Former Yugoslavia*, Brussels 1992; Pax Christi International, *Cry of Distress. Pax Christi on the Crisis and Civil War in Ex-Yugoslavia*, Brussels 1992; *Pour l'amour de demain. Irene Laure racontee par Jacqueline Piguët*, Edition de Caux 1985; W. Vendley, *Healing of the victims of war and the children. A Plan to enhance religious tolerance and promote reconciliation among the Croatian, Muslim and Serbian nations of former Yugoslavia*, New York, WCRP 1993; *The World Conference on Religion and Peace*, New York, s.a. (program organizacije); R. Williamson, *Consultation on the Religion in Conflict situations 23-27 April, 1990*, Upsala, Life & Peace Institute 1991 (od str. 311 do 317 donosen je popis osnovne literature o konfliktima i nastojanju oko mira u pojedinim regijama); M. Zovkić, "Molitva i dijalog o miru u Bosni i Hercegovini", *Crkva na kamenu* (Mostar), Studeni 1993, 12.

ŠTO CRKVA KAŽE O MIRU I ŠTO ČINI ZA MIR?

Roger kardinal Etchegaray, Rim

U srijedu, 19. siječnja 1994, na Papinskom lateranskom sveučilištu održan je studijski susret na temu: *Međunarodna i društvena politika za uspostavu mira*. Susret je, kako na početku reče kardinal Camillo Ruini, upriličen povodom dana posta, u petak 21. siječnja, i Svjetskog molitvenog dana za mir u Bosni, 23. siječnja, a priređuje ga Rimski vikarijat u suradnji s gore spomenutim Sveučilištem i Školom za političku izobrazbu "Caymari". Predavači na susretu bili su senator Beniamino Andreatta, ministar vanjskih poslova Republike Italije, i kardinal Roger Etchegaray, predsjednik Papinskog vijeća *Pravednost i mir*, koji je tom prigodom pristao na razgovor s novinarom Arturoom Cellettijem iz rimskog tjednika "Avvenire-Roma-sette". Predavanje uzoritog Kardinala donosimo u cijelosti, a u nastavku značajnije izvratke iz spomenutog razgovora.

Dragi prijatelji!

Zahvaljujem kardinalu Camillu Ruini,¹ što je, uz pomoć don Leuzzija, priredio ovaj studijski skup, na koji su posebno pozvani studenti i profesori. Riječ je, doista, o izvornom doprinosu koji obogaćuje i oživljuje dvostruku svjetsku inicijativu posta i molitve na svjetskoj razini, što ju je Ivan Pavao II. predložio za mir na Balkanu.

Moj se intervent ne može usporediti a niti može zamijeniti ono što će poslije mene izložiti senator Beniamino Andreatta. Svačko je tu s vlastitom dionicom i s vlastitim glazbenim ključem; ipak trebamo bar pokušati svirati istu simfoniju, simfoniju mira.

Ne možemo se zadovoljiti ponavljanjem čarobne melodije u korist mira. Svima je riječ "mir" na usnama, ali vrlo rijetki su oni koji nose na dlanu sjeme mira.

S moje strane želio bih večeras odgovoriti na dva pitanja: Što kaže Crkva o miru? i Crkvo, što činiš za mir?

CRKVO, ŠTO KAŽEŠ O MIRU?

Moramo priznati da prvi susret s Crkvom nije baš ohrabrujući. Ona nam pred oči stavlja prvu stranicu Biblije s poviješću o Kajinu i Abelu, i kao da nam kaže: Dragi prijatelju, rat nije tek nešto od jučer, mir neće biti sutra! Da ima svađa, kada se uzme u obzir pet milijardi stanovnika na zemlji, to se još da razumijeti. Ali da i tamo gdje žive tri-četiri čovjeka odmah nailazimo na zločin, to je uistinu teško razumjeti. Evo kako je čovjek sazdan, neprestano nam ponavlja Crkva; evo kako smo sazdan svi: potomci jedmog zločinca mogući

¹ Camillo Ruini generalni vikar Njegove Svetosti za Rimsku biskupinu (Vicario di Roma), arhiepiskop Pontifikalne nadbazilike lateranske i Veliki kancelar Papinskog lateranskog sveučilišta.

zločinci, ljudi ne mogu zaboraviti povijest dvaju braće, dvaju mladića, dvojice prvih mladića čovječanstva, od kojih jedan ubija drugoga (Post 4,1-16).

Crkva, kao majka zabrinuta za mir, ne umara se podsjećajući na opomenu prolivene krvi, na mlaz Abelove krvi koji se kroz vjekove neprestano povećava, postavši potokom, rijekom, morem krvi. Izračunato je da od konca drugog svjetskog rata (već je tomu 50-ak godina) svijet nije proživio više od 60 dana stvarnoga mira.

Mi kršćani znademo da je Božji mir puno veći od sitnog mira što ga ljudi nastoje ostvariti međusobno. Znademo da je riječ *shalom*, mir, najbogatija riječ u Bibliji, jedina koja može nasititi čovjeka, jer obuhvaća čitavog čovjeka, dušu i tijelo, čineći ga potpunim, nedirnutim, cjelovitim i u skladu s Bogom, s drugim ljudima, s prirodom i sa samim sobom. Znademo da mir koji je Krist predao u nasljedstvo nije mir svijeta: "Mir vam svoj dajem" (Iv 14,27). Dapače, kaže Isus, mir je to koji donosi "mač" (Mt 10,34), mir koji nas zaraćuje sa svakim lažnim mirom, mir koji je kritika svih drugih oblika mira. Konačno, znademo također - i tu leži naša velika snaga - da nam Krist daje ne samo svoj mir, nego da je on sam "naš mir", kako veli sv. Pavao (Ef 2,14). Ne poznajem riječi u evanđelju koja bi unosila više novine u korist mira od ove, jer uosobljujući u sebi mir, više nego li poruku o miru, Krist od njega čini život.

Ali mir nije isključivo vlasništvo Crkve. Crkva govori svima o miru, radi za mir svih i sa svima. Crkva, prema riječima Ivana Pavla II., postaje glasnicom "moralne savjesti čovječanstva u najčistijem stanju, čovječanstva koje želi mir i treba mir".

Crkva uči o miru isto kao što uči o društvenom, ekonomskom i političkom životu svijeta. Neki umanjuju, čak diskvalificiraju bilo kakvu riječ Crkve o miru, jer je drže nedjelotvornom i beznačajnom.

Ipak, kada se Crkva, npr. u enciklici *Pacem in terris*, poziva na istinu, pravdu, ljubav i slobodu, kao na četiri stupa koji nose zgradu mira, čini mnogo više od jednostavnog pozivanja na pusta načela: to su sveopće vrijednosti, koje mogu da nadahnu odluke i djela, koje vrijede za sve ljude. Je li poruka Crkve nejasna, anakrona, suradnica *status quo* ili plašljivih kompromisa? Zar ne vidimo da ta poruka dodjeljuje Nobelovu nagradu kršćanima tako različitim kao što su Adolfo Perez Esquivel, Majka Terezija i Lech Walesa, da ona potresa najtvrđe zabetonirane diktature, da mlade izvodi na najteže putove suradnje?

Nauk Crkve o miru, tako čvrst u svojim temeljima, daleko je od toga da bude nepokretan u svojim primjenama. Zanačajno je da se ni u jednom tekstu II. Vatikanskog koncila ne javlja izraz "pravedni rat", čija je teologija stoljećima hranila misao Crkve. Danas, na razini nuklearnog oružja, rasprava o "pravednom ratu" pomiče se prema govoru o "pravednoj obrani". I Crkva je započela novo i naporno premišljanje o opravdanosti rata.

Mir, koji je nestrpljiv, očekuje pionire da otvore nove putove. Težak je to zadatak, ali znademo u kojem smjeru treba ići. Sve manje možemo za mir raditi oružjem rata. Sve više treba za mir raditi oružjem mira. Sve nas potiče prema tom cilju: i razum i vjera. Apel koji je sve hitniji dolazi nam iz srca evanđelja, iz toga vulkana koji je buknuo Govorom blaženstava.

CRKVO, ŠTO ČINIŠ ZA MIR?

Prije svega, Crkva stavlja u pokret sve svoje sinove. Gradilište mira otvoreno je svima. Na poseban način gradilište je otvoreno mladima, a da se pritom od njih ne čini zasebna kategorija, za službu mira, ali ne više nego i za ostale stvari. Kad je Ivan Pavao II. izrekao slogan "mir i mladi idu zajedno", nije ih želio hvaliti ni potaknuti na avanturu, već je to učinio zato jer je težnja za mirom nešto što im je veoma blisko i jer se budućnost mira nalazi u srcima hodočasnika bez granica. Jednostavno, mladi i mir idu zajedno do te mjere da i stoje i padaju zajedno. Kada umre mir i kad se otvori prostor ratu, mladi su prvi ti koji će ginuti. Vojnička groblja su pšenična polja pokošena prije nego su postala zrela za žetvu. Upravo mladi su ti koji znaju da stvari koje umiru jesu one za koje se više ne umire.

Crkva pokreće i znanstvenike. Još slušam u ušima (bio sam upravo iza njega) svečani poziv Ivana Pavla II. upućen UNESCO-u: "Ja, sin čovječanstva i biskup rimski, obraćam se izravno vama znanstvenici. Upregnimo sve svoje napore da sačuvamo ljudsku obitelj od strašne perspektive nuklearnoga rata!" (br. 22). U tom smjeru upućuje i prodoran krik: "Treba pokrenuti savjesti!", krik u kojem su mnogi vidjeli prigovor savjesti, a kojim bi znanstvenici mogli zaustaviti zamašnjak nuklearne smrti.

Crkva povjerava dužnost mira samim narodima, a ne samo pojedincima. Evo zašto se ona snažno i postojano zauzima, što je premalo poznato, u okrilju bezbrojnih međunarodnih konferencija, na kojima se njezin glas posebno sluša jer nadilazi interese i sukobe koji uznemiruju, a često i onemogućuju takve sastanke. Evo zašto se ona ne umara, premda je svjesna nužnosti reforma, davati poticaje i ohrabrenja Ujedinjenim narodima i njihovim specijaliziranim agencijama.

Ukratko, možemo ustvrditi kako se cjelokupno mirotvorno djelo Crkve rukovodi osnovnim i upornim viđenjem jedinstva ljudske obitelji, sa susljednim implikacijama na etičkom i pravnom području. Crkva ne prestaje istraživati sve dimenzije mira. Mir ima danas i neka nova imena: razvoj, društveno pitanje, međunarodna solidarnost, obrana ljudskih prava. Sve je to jedno. Sve je to međusobno povezano, i najmanji razdor na haljini čovječanstva može razoriti mir. Ivan Pavao II. nas upozorava da je mir "vrijednost bez granica". Mir je nedjeljiv: dijalog Istok-Zapad i solidarnost Sjever-Jug uzajamno utječu jedno na drugo.

Riječ je o pojmovima koji su nam postali familijarni, ali se može dogoditi da se njima prikrije jedna druga stvarnost: sadašnje postojanje ratova, skoro posvuda po svijetu. Ima ratova s prvih stranica novina i onih koji nalaze mjesta među različitim događajima na zadnjoj stranici. Ima ratova na koje se navikavamo, i onih o čijem se postojanju i užasu tek nagađa. Najviše tih ratova nastaje u zemljama Trećega svijeta, gdje pučanstvo neprestano doživljava povećavanje vlastite bijede i gušenje nade u razvoj. Više od dvije trećine sadašnjih sukoba događa se u Africi; nalik su šumskom požaru. Danas, po samoj naravi ovih sukoba, prve žrtve nisu više vojnici, nego civilno pučanstvo, a posebno djeca.

Nedavno sam se vratio iz Burundija gdje je - na nešto manje od 6 milijuna stanovnika - jedne sedmice prošlog listopada bilo pobijeno i masakrirano 100-150 osoba u žestokom etničkom sukobu, a otprilike 800.000 ih se sklonilo u pogranične zemlje.

Moramo biti veoma pozorni i u pogledu trgovine oružjem, poglavito u siromašnim zemljama. U tom smislu, bojim se da se naša mogućnost protesta i naše traženje praktičnih rješenja u suprostavljanju tako niskoj i ciničkoj trgovini umanjila zbog privikavanja ili zbog umora.

Crkva se usuđuje pozivati javno mnijenje da bude svjesno, informirano i budno, zahtjevno u pogledu sebe i da se ne da izmanipulirati jer ništa nije ranjivije od narodnih težnja za mirom. Crkva se ne poistovjećuje ni s jednom posebnom strategijom. Njezina izvornost jest biti odgojiteljica savjesti. Prvi čin odgoja za mir jest informiranje. Suočeni s jednom dokumentacijom iznesenoj u banalnoj ili kaotičnoj formi, treba uporno nastojati da se dođe do ozbiljne informacije glede vrhunskih vojnih, političkih i ekonomskih pitanja. Promicanje mira ne može ostati na zanatlijskom nivou, svedeno na skup plemenitih ideja i na žar dobrih osjećaja. Da se rekne zbogom ratu nije dovoljno reći dobar dan miru.

Mir nije tako jednostavan kako ga srce zamišlja, ali je jednostavniji od onoga što razum može i vjerovati. Suočeni sa složenim i zamršenim problemom skloni smo reći: mir zavisi od puno vještijih ruku nego što su naše. Sigurno mir treba stručnjaka, ali mir je također u rukama svih nas, on ovisi o tisuću malih gesta svakodnevnoga života. Svaki dan, našim načinom življenja s drugima, opredjeljujemo se u korist ili protiv mira. Koliki su danas koje vidimo spremni krenuti u povorke ili potpisati neki manifest, a njihov život odražava samo egoizam i otklon dijaloga? Koliko vidimo kršćana koji od Crkve zahtijevaju da zauzme stavove koje se oni sami ne usuđuju prihvatiti u vlastitom životu?

Konačno, odgajati za mir znači za samu Crkvu provjeru njezina zajedničarskog postojanja. Doista je velika naša odgovornost da svjedočimo crkveno iskustvo, gdje se osobe najrazličitijeg porijekla, ponekad ne bez poteskoća, uče biti pomirene u Kristu, bivajući tako

sposobne promicati, ako ne model, ono barem početak miroljubivih odnosa. Crkva može teško govoriti o miru ako vlastitim životom ne daje i ne prima znakova mira. Crkva treba biti živi odraz bratskoga zajedništva kojemu ljudi teže.

Moram završiti. Prigoda za naš susret jest inicijativa Pape Ivana Pavla II. da dademo svjedočanstvo svijetu da je mir moguć posvuda, tako i na Balkanu.

Dà, mir je moguć ako znademo "bdjeti i moliti" (Mk 14,38). Molitva, čvrsta kao čelik, kada je pročišćena vatrom žrtve i praštanja, jedino je u stanju da prodre sve do srca, tamo gdje se rađaju i čovjekovi osjećaji i strasti .

Dà, mir je moguć, jer odgovara najdubljim težnjama naroda. Njima odgovorni političari ne daju dovoljno riječi; trebaju ih pažljivo slušati i učiniti sve da se prekine s logikom rata koja često prijete da ih zarobi. Čovjek nije sazdan da živi po zakonima džungle.

Dà, mir je moguć i na Balkanu, usprkos svemu što se tamo događa. Za mir međutim treba više hrabrosti nego li za rat. Grešan je propust ostaviti narode da se međusobno istrijebe i očekivati mir kao truo plod iscrpljenja i uništenja.

Dà, mir je moguć, poglavito kada se gleda sa strane naroda Bosne i Hercegovine, narodâ koji ne žele rat, pogotovo pošto su ga gorko iskusili. Ti su narodi bili, sve do posljednjih godina, primjer tolerancije i autentičnog, mada teškog suživota. Pojam "etničkog čišćenja" anakroničan je, dapače, protiv naravi je. Svaki čovjek ima pravo na slobodan život tamo gdje mu je korijenje. Mir zasnovan na trgovanju teritorijem ne može biti trajan. Mir kao plod uspaljenih i izmanipuliranih nacionalizama bio bi lažan mir. Papa nas je netom upozorio na opasnost "obožavanja nacije", kao zavodljivog "novog poganstva", koje vrlo brzo vodi u totalitarizam.

Dà, mir je moguć i nije nikada prekasno da ga ostvarimo. Iako nije moguće poništiti minulu povijest, može se još uvijek preraditi sadašnjost i mijenjati njezin smjer, boreći se protiv fatalizma ili klonuća. Napose mladi ne mogu, krećući se unatrag, ući u društvo koje, da bi živjelo u slozi, treba sve zalihe njihova oduševljenja i njihove domišljatosti.

Dà, mir je moguć, ako međunarodna zajednica, na raznim svojim razinama, ima hrabrosti da potpuno preuzme obvezu da se poštuju ljudska prava, humanitarno pravo kao i međunarodno pravo na kojima utemeljuje svoje postojanje.

Dà, mir je moguć jer je dar Božji. Religije su neodgodivo pozvane na mir. Odgovorni u vjerskim zajednicama imaju zajedničko poslanje mira. To je smisao Svjetskog molitvenog dana, slijedeće nedjelje, kojemu će prethoditi dan posta u petak. Papa vas očekuje u Sv. Petru u nedjelju ujutro.

Europa na Balkanu umire. Od Crkava se napose očekuje da upotrijebe svoje najsvježije snage za mir na Balkanu. U pitanju je mir čitave Europe.

Da, mir u pravdi je moguć, i na Balkanu, i posvuda na svijetu gdje ga ljudi iščekuju. Mir je moguć, Bog ga povjerava u naše ruke.

* * *

A. C.: *Uzoriti gospodine, sada treba dodatnog napora oko izvoščivanja o ratu u bivšoj Jugoslaviji. Biskupske konferencije i katoličke dobrotvorne organizacije imaju u tome značajnu ulogu.*

Da, one su i vrlo aktivne na tom području. U Francuskoj, npr. *Secours Catholique* prikupio je 95 tisuća apela za mir u bivšoj Jugoslaviji; neke je od tih probrao i sastavio knjigu, koju je uputio poslanicima, senatorima, predsjednicima nacionalnih društava i Senata, pa i samom predsjedniku F. Mitterandu.

U Njemačkoj su u rujnu 1992, biskupi pozvali sve katolike na djela solidarnosti. Rezultat je bio izvanredan: za kratko vrijeme sakupljena je svota od 30 milijuna DM. Zatim, tu je Austrija.

Od samog početka rata Međunarodni Caritas je pokrenuo sredstva javnog priopćavanja i počevši od 1992, u suradnji s Crvenim križem, organizirao je akciju *Susjed u nevolji*, sakupivši preko 68 milijuna dolara.

A. C.: *A u Italiji?*

I tu su mnogostruke aktivnosti da se na biskupijskoj i nacionalnoj razini informira javno mnijenje. Danas ima oko 60 biskupija koje su pokrenule i ostvarile program bratimljenja s najugroženijim područjima bivše Jugoslavije. Osim toga, u suradnji s talijanskim Crvenim križem i s radio postajom *Rai Due*, Talijanski Caritas pokrenuo je akciju pod naslovom *Trebam te* s ciljem animiranja javnosti u svrhu pomoći.

A. C.: *Uzoriti, u kolovozu 1992. posjetili ste Zagreb, Mostar, Sarajevo i Banju Luku; u svibnju 1993. ponovno ste se vratili u Banju Luku, a u listopadu 1993. u Sarajevo. Čemu ta putovanja?*

Da bih biskupima, vjernicima i svim tamošnjim narodima očitovao potpuno suosjećanje i solidarnost Sv. Oca Pape i čitave Katoličke crkve.

A. C.: *Čega se osobito sjećate iz tih dana?*

Sjećam se npr. susreta s vrhovnim poglavarom svih muslimanskih zajednica bivše Jugoslavije, Reis-ul-ulemom Jakubom Selimoskim. Sjećam se susreta s pravoslavnim zajednicama i njihovim svećenicima, sjećam se posjeta izbjegličkim centrima i bolesnima po bolnicama. Sjećam se tolikih patnja i tolike boli, majčinskih i dječijih suza,